

СТАНОВИЩЕ

от доц. д-р Мая Сотирова Сотирова

относно дисертационен труд на тема:

**Формиране на социокултурни и комуникативноречевни компетентности
у учениците чрез обучението по български език и литература в 1. - 4. клас**

за придобиване на образователна и научна степен „Доктор”,

област на висше образование: 1. Педагогически науки,

професионално направление: 1.3. Педагогика на обучението по... (Методика на
обучението по български език и литература в началния етап на образованието),

Софийски университет „Св. Климент Охридски”,

Факултет по педагогика, катедра Дидактика

Автор: Ирена Христова Райкова

Научен ръководител: проф. д-н Нели Иванова

1. Данни за автора на дисертацията

В професионалното развитие на Ирена Райкова докторантското ѝ обучение е естествено продължение на линията на непрекъснато самоусъвършенстване и надграждане на придобитите компетенции. До зачисляването ѝ като задочен докторант през 2020 г. тя вече има достатъчен педагогически стаж като учител в начален етап на основната образователна степен и като обучител, за да реализира успешно дисертационно изследване върху проблем с безспорна значимост за началното училищно образование.

Ирена Райкова е магистър по начална училищна педагогика от 1998 г. Като възпитаник на СУ „Св. Климент Охридски“ продължава квалификационното си развитие в същия университет – специализации за ранно чуждоезиково обучение по английски език (2003-2004 г.) и за учител по информационни технологии в начален етап (2009 г.). В периода до зачисляването си в докторантура участва активно в разнообразни квалификационни форми у нас и в чужбина.

2. Дисертационен труд

Темата на дисертационното изследване привлича вниманието, тъй като смислово обединява две от четирите предметни компетентности за обучението по Български език и литература в начален етап – социокултурните и комуникативноречевите компетентности. В съдържателен план Ирена Райкова превръща това смислово единство в концептуално и умело построява на него своя авторски методически подход за единното им формиране у учениците в начална училищна възраст.

Дисертационният труд съдържа 328 страници и се състои от въведение, три глави, заключение, библиография и приложения. Основният текст е 282 страници, в които са включени 42 фигури, 44 таблици и 40 изображения. Използвани са общо 125 литературни източници (от които 16 на английски език), направено е позоваване на актуални нормативни и стратегически документи, за целите на изследването са анализирани учебни комплекти и действащите учебни програми по БЕЛ за начален етап.

Актуалността на изследователския проблем е убедително обоснована във *въведението*: на социалнопедагогическо равнище – във връзка с все нарастващата значимост на комуникативните и социокултурните компетентности; на социалнопсихологическо равнище – с оглед развитието на познавателния потенциал с цел повишаване на грамотността на учениците; на методическо равнище – по отношение на необходимостта от обогатяване на педагогическите стратегии за формиране на заложените в учебните програми компетентности. Аргументиран е изследователският фокус върху социокултурните и комуникативноречевите компетентности, ясно и точно са формулирани обектът, предметът, целта, задачите, изследователските хипотези, методите и етапите на изследването.

Първа глава има концептуално-теоретичен характер и е посветена на процеса на формиране на социокултурни и комуникативноречеви компетентности чрез

обучението по Български език и литература в 1. - 4. клас. Понятийно-терминологичните уточнения в началото дават възможност на Ирена Райкова да разкрие многопластовата същност на тези компетентности и същевременно да ги проблематизира по-нататък в процесуален и съдържателен план като цел и очакван резултат от обучението. Методическите аспекти на формирането на социокултурни и комуникативноречеви компетентности се разкриват през призмата на компетентностноориентираното обучение по Български език и литература в началния етап на основната образователна основа. Коментира се вариантността в методическия подход на учителя по отношение на успешното им овладяване както в уроците по Български език и литература, така и в извънурочните и извънкласните дейности. На тази основа авторът конструира теоретичен модел за формиране и развитие на изследваните компетентности, част от който е и представеният във *втора глава* методически инструментариум. В цялостното емпирично педагогическо изследване силно впечатляват: първо, времевият и териториален обхват, второ, богатият изследователски инструментариум, трето, гъвкавостта в адаптирането му при прехода от присъствено към дистанционно обучение в условията на пандемията КОВИД-19. Предложените методически идеи са с експертна оценка от учители по ясно дефинирани критерии. Инструментариумът е успешно апробиран в реална и в дигитална среда. Всички тези характеристики на емпиричното изследване допринасят за високата практико-приложна стойност на разработения **авторски модел за формиране на социокултурни и комуникативноречеви компетентности в родноезиковото и литературното обучение в 1. - 4. клас.** Представените в *трета глава* резултати очертават някои проблемни полета в процеса на формиране на изследваните компетентности, потвърждават изследователските хипотези и приложимостта на разработения и апробиран методически подход. В дисертационното си изследване докторантът демонстрира професионална ангажираност, отговорност, изследователска компетентност и

прецизност, стремеж да се обхванат в дълбочина всички възможни страни на изследваното явление. В края на дисертационния труд в обем от 34 страници са поместени 13 приложения, които представят детайлно инструментариума на реализираното емпирично изследване (анкетни карти за учители и за родители, карти за експертна оценка, дидактически тестове, работни листове и др.), както и схема, илюстрираща приложението на модела.

3. Автореферат и публикации

Авторефератът на дисертацията отразява по коректен и изчерпателен начин концепцията на изследването като цяло, съдържанието и структурата на дисертационния труд, изследователските резултати и основните приносни моменти.

Публикациите на Ирена Райкова по процедурата надхвърлят количествено Минималните национални изисквания за присъждане на образователна и научна степен „доктор“ – представени са общо 6 статии и доклади, от които 2 са в научни издания, реферирани и индексирани в световноизвестни бази данни с научна информация. В съдържателен план те отразяват научните търсения и постижения в дисертационния труд и доказват изследователската зрялост на кандидата.

4. Научни приноси

Считам, че формулираните от автора научни приноси на теоретично и приложно равнище отразяват действителните изследователски постижения в дисертационния труд. Следвайки логиката на поставените изследователски задачи, бих открила следните по-важни приносни моменти:

1. Направено е задълбочено теоретично проучване върху процеса на формиране на социокултурни и комуникативноречевы компетентности и е обоснована необходимостта от единното им формиране в обучението по български език и литература в 1. - 4. клас
2. Проучено е мнението на учители и на учители относно социокултурните и комуникативноречевите компетентности на учениците в начална

училищна възраст. Разработен е диагностичен инструментариум за оценка на равнището на формираност на тези компетентности, който може да бъде използван в педагогическата практика.

3. Изведени и анализирани са трудностите в процеса на формиране на изследваните компетентности и са предложени конкретни методически идеи за преодоляването им.
4. Конструиран и апробиран е модел за формиране на социокултурни и комуникативноречевни компетентности в родноезиковото и литературното обучение в 1. - 4 клас, който може да бъде прилаган както в присъствена, така и в дистанционна форма на обучение.
5. Включените в модела методически идеи са осмислени и конкретизирани в практико-приложен план за различните типове уроци в обучението по Български език и литература в начален етап, т.е. предложен е модел на педагогическа технология за формиране и развитие на изследваните компетентности у учениците в начална училищна възраст.

5. Заключение

На основание на дадената по-горе обща положителна характеристика на научно-изследователската дейност на кандидата, безспорните достойнства на разработения дисертационен труд и оценката на приносните моменти в него, както и съответствието с нормативните изисквания за придобиване на научни степени, убедено давам своя положителен вот за присъждането на образователната и научна степен „доктор” по професионално направление 1.3. Педагогика на обучението по... (Методика на обучението по български език и литература в началния етап на образованието) на Ирена Христова Райкова.

Член на научно жури:

13 май 2023 г.

доц. д-р Мая Сотирова